

Романчукевич В.В.,

докторант,

ДВНЗ «Університет банківської справи»

ГЛОБАЛЬНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ НАПРЯМИ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Романчукевич В.В. Глобальні та регіональні напрями механізму забезпечення державної фінансової політики сталого розвитку. За результатами авторського дослідження встановлено, що механізм регулювання функціонування забезпечення державної фінансової політики сталого розвитку є результатом діяльності органів державної влади щодо його встановлення та розвитку, за умов залучення недержавних (неурядових) інституцій, з використанням зарубіжного досвіду. В статті досліджено глобальні та регіональні напрями механізму забезпечення державної фінансової політики сталого розвитку. Обґрунтовано, що метою державної регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку України та її регіонів, забезпечення їх соціальної та економічної єдності, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від його місця проживання. Автором систематизовано основний склад суб'єктів функціонування механізму забезпечення державної фінансової політики сталого розвитку. Встановлено, що механізм забезпечення державної фінансової політики сталого розвитку за своїм призначенням повинен об'єднувати всю сукупність ключових органів, що залучені до процесів його розвитку, методів, форм впливу, цілей, завдань у відповідних напрямках державної політики, яка у свою чергу розподілена на складові, що призначені для забезпечення стабільності розвитку в екологічній, регіональній, бюджетно-податковій, інноваційній, соціальній, інвестиційній, зовнішньоекономічній, структурній, ціновій сферах. Акцентовано увагу на розробці та прийнятті Закону України «Про охорону здоров'я нації та благополуччя населення», завданнями та метою врегулювання положень якого є життя державницьких заходів щодо забезпечення здоров'я громадян за принципом «здоров'я – це благополуччя», обов'язок збереження здоров'я є не лише громадянина, але й державних інституцій. Визначається, перспективами подальших досліджень в даному напрямі є розробка стратегічних загальнодержавних (галузевих) Програм, що в повній мірі б відображували цілі та завдання державної фінансової політики сталого розвитку.

Романчукевич В.В. Глобальные и региональные направления механизма обеспечения государственной финансовой политики устойчивого развития. В статье исследованы глобальные и региональные направления механизма обеспечения государственной финансовой политики устойчивого развития. Обосновано, что целью государственной региональной политики является создание условий для динамичного, сбалансированного развития Украины и ее регионов, обеспечение их социальной и экономической единства, повышения уровня жизни населения, соблюдения гарантированных государством социальных стандартов для каждого гражданина независимо от его места жительства. Автором систематизированы основной состав субъектов функционирования механизма обеспечения государственной финансовой политики устойчивого развития. Установлено, что механизм обеспечения государственной финансовой политики устойчивого развития по своему назначению должен объединять всю совокупность ключевых органов, вовлечены в процессы его развития, методов, форм влияния, целей, задач в соответствующих направлениях государственной политики, в свою очередь разделена на составляющие, предназначенные для обеспечения стабильности развития в экологической, региональной, бюджетно-налоговой, инновационной, социальной, инвестиционной, внешнеэкономической, структурной, ценовой сферах. Акцентируется внимание на разработке и принятии Закона Украины «Об охране здоровья нации и благополучия населения», задачами и целью урегулирования положений которого является принятие государственных мер по обеспечению здоровья граждан по принципу «здоровье – это благополучие», обязанность сохранения здоровья является не только гражданина, но и государственных институтов.

Romanchukewych V.V. Global and regional directions of the mechanism of implementation of the state financial policy for sustainable development. According to the results of the author's research, it is established that the mechanism of regulating the functioning of the state financial policy of sustainable development is the result of the activity of the state authorities in its establishment and development, with the involvement of non-governmental (non-governmental) institutions, using foreign experience. The article concerns global and regional directions of the mechanism of implementation of the state financial policy for sustainable development. It is argued that the goal of the state regional policy is to create conditions for the dynamic and balanced development of Ukraine and its regions, security of their social and economic integrity, increase of the level of living standards of population, support of the state-secured social standards for each citizen regardless of his/her residence. The author makes sys-

tematization of the main content of the subjects, responsible for fulfillment of the mechanism of implementation of the state financial policy for sustainable development. It is determined that the mechanism of implementation of the state financial policy for sustainable development should consolidate the forces of all principal bodies, involved in the processes of its development, as well as methods, forms of impact, goals, and tasks in the appropriate directions of the state policy, which is divided into the constituents, intended to secure the stability of development in ecological, regional, budget-taxation, innovative, social, investment, foreign-economic, structural, and pricing fields. The research stresses on the necessity of development and approval of the Law of Ukraine "On protection of the nation health and welfare of population". Tasks and goal of regulation of the Law fundamentals suggest taking of the governmental measures concerning support of the health of citizens according to the principle that "health is welfare", and healthcare is not just the duty of a citizen but the state institutions. Determined that the prospects for further research in this area are the development of strategic nationwide (sectoral) Programs that fully reflect the goals and objectives of the public financial policy of sustainable development.

Вступ. Починаючи з моменту проголошення незалежності Україна намагається дотримуватись концепції сталого розвитку, тобто збалансовувати процеси взаємодії суспільства та природи. Разом з тим, станом на сьогодні на законодавчому рівні такі кроки не є належно закріпленими. Виходячи з наявної ситуації та декларуючи Угоду про асоціацію з Європейським союзом перед Україною виникли низка завдань, що викликано не лише занепокоєння про майбутнє свого населення, але й вжиття дієвих кроків, враховуючи при цьому досвід успішних країн. За таких умов функціонування механізму забезпечення державної фінансової політики сталого розвитку визначаються процесами на глобальному та національному рівні. Причому основою врегулювання таких питань є наявність законодавчо закріплених правил та норм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання, які розкривають сучасний стан, проблеми, перспективи державної політики є предметом постійного дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених. Так, серед закордонних науковців можна виділити Б. Вейсрода, М. Герке, Ф. Кагана, Кауфмана, Д. Кловланда, Е. Фейга, І. Фішера, В. Шефера, Ф. Шнайдера. Вагомий внесок у розвиток засад державної фінансової політики здійснили вітчизняні науковці: Т. Боголиб, В. Геєць, М. Крупка, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, Ю. Наконечна, О. Осипов, В. Опарін, С. Панчишин, Ю. Пасічник, В. Плиса, В. Федосов, В. Франчук, І. Чугунов та інші. Обґрунтування проблем сталого розвитку суспільства висвітлено у працях вітчизняних сучасників серед яких Дорогунцов С. І., Єфремова О., Мельник Л.Г., Трегобчук В. М., Ральчука О. М., Варченко О. М., Даниленко О. С. та ін. Пропри наявний великий доробок наукових робіт щодо вивчення проблем фінансової політики держави, сталого розвитку необхідним є застосування комплексного підходу у вивченні питання забезпечення державної фінансової політики сталого розвитку.

Постановка проблеми. Метою статті є виявлення глобальних та регіональних напрямів механізму забезпечення державної фінансової політики сталого розвитку.

Результати. Законом України «Про засади державної регіональної політики» № 156-VIII визначено основні правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та організаційні засади державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України [1].

У відповідності до положень вказаного закону державна регіональна політика визначена як система цілей, заходів, засобів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території України з урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних, географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності [1].

Метою державної регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку України та її регіонів, забезпечення їх соціальної та економічної єдності, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від його місця проживання.

Тобто, врегульовуючи на регіональному рівні політику, утворюючи та удосконалюючи її механізми є необхідними використовувати успішність такого підходу і для удосконалення механізму сталого розвитку держави в цілому. Впровадження процесів децентралізації та впровадження регіональної політики передбачає гармонійне поєднання загальнонаціональних і регіональних інтересів.

Кожну глобальну ціль необхідно розглядати з урахуванням специфіки національного розвитку.

Поряд з цим, суб'єктом державної регіональної політики є Кабінет Міністрів України, до його повноважень віднесено розроблення та виконання загальнодержавних програм, спрямованих на розвиток регіонів, затвердження Державної стратегії регіонального розвитку України, плану заходів з її реалізації, здійснення інших повноважень у сфері регіональної політики, визначених Конституцією та законами України.

Натомість постанова Верховної Ради України «Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів» № 1359-XIV визначена як основа для розробки нормативно-правових актів, програм та проєктів щодо регулювання планування і забудови, стимулювання інвестиційної діяльності, вдосконалення податкової політики, наповнення і раціонального використання місцевих бюджетів для забезпечення соціально-економічного розвитку населених пунктів[2].

До основних законодавчих актів, що здатні сформувати основи сталого розвитку держави слід віднести: Конституцію України[3], Закони України «Про стимулювання розвитку регіонів» [4]; «Про оцінку впливу на довкілля» [5], «Про охорону навколишнього середовища» [6], «Про тваринний світ» [7], «Про рос-

линний світ» [8], «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [9], постанови Кабінету Міністрів України «Про ліквідацію деяких консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, утворених Кабінетом Міністрів України» [10]; Концепцію державної регіональної політики [11]; Концепцію сталого розвитку населених пунктів [12]; Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, складеною на підставі Закону України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [13], Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року» [14]; Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій [15] та інші.

У свою чергу до суб'єктів функціонування механізму забезпечення державної фінансової політики сталого розвитку слід віднести: Президента України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, міністерства, Центральні органи виконавчої влади (Державна регуляторна служба України, Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження

України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Державна екологічна інспекція України, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України), місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, Національна Рада реформ при Президенті України, Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, Координаційна рада з питань реалізації Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року, Рада з питань торгівлі та сталого розвитку, міжнародні урядові організації, громадянське суспільство, іноземні держави (утворення) (рис. 1).

Виходячи із суб'єктного складу органів державної влади (рис. 1), що задіяні в процесах функціонування механізму забезпечення державної фінансової політики сталого розвитку слід виокремити із його складу як основного – Верховну Раду України.

Верховна Рада України забезпечує розробку та ухвалення нормативно-правових актів, до завдань яких належить сталий розвиток, спрямований на захист навколишнього середовища.

Кабінет Міністрів України розробляє та приймає нормативно-правові акти, які в свою чергу регулюють окремі аспекти регіонів та держави в цілому, створення сприятливих умов для їх застосування.

Президент України наділений функціями у сфері сталого розвитку контролем за діяльністю законодав-

Рис. 1. Основний склад суб'єктів функціонування механізму забезпечення державної фінансової політики сталого розвитку

Джерело: розроблено автором

чої та виконавчої влади, що націлена на реалізацію стратегії сталого розвитку.

Органи місцевого самоврядування призначені для виконання завдань, що ставляться перед ними та мають за мету створити сприятливі умови для виконання програм впровадження сталого розвитку на рівні регіонів та забезпечити свою участь у цих заходах.

Запропонована ж модель структури зазначеного механізму сталого розвитку за своїм призначенням повинна об'єднувати всю сукупність ключових органів, що залучені до процесів його розвитку, методів, форм впливу, цілей, завдань у відповідних напрямках державної політики, яка у свою чергу розподілена на складові, що призначені для забезпечення стабільності розвитку в екологічній, регіональній, бюджетно-податковій, інноваційній, соціальній, інвестиційній, зовнішньоекономічній, структурній, цінній сферах.

Слід визнати, що в Україні є велика кількість документів, що спрямовані на врегулювання відносин та досягнення результатів сталого розвитку, в межах яких розроблено та затверджено стратегічні загальнодержавні, галузеві та регіональні цілі. Проте в них не в повній мірі знайшли своє відображення цілі та завдання сталого розвитку на основі яких розроблені проекти управлінських документів (проекти концепції та стратегії сталого розвитку).

Водночас з ухваленням на Саміті ООН зі сталого розвитку 17 глобальних Цілей сталого розвитку на період до 2030 року в Україні виникла необхідність у розробленні проекту Закону України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року».

Необхідність впровадження в Україні Стратегії сталого розвитку зумовлена перш за все чинниками внутрішнього і зовнішнього характеру.

Основою для розроблення Стратегії стали 17 глобальних Цілей сталого розвитку на період до 2030 року, Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» та Оновлена стратегія сталого розвитку ЄС. Стратегія також ґрунтується на SWOT-аналізі та аналізі прогалин політики, законодавчих актів, програм і планів у восьми сферах діяльності: економіка, соціальна політика, природокористування та охорона довкілля, сільське господарство, енергетика, транспорт, регіональний і місцевий розвиток, освіта та наука.

Поряд з цим як і у діючих нормативно-правових актах з питань регулювання питань сталого розвитку та і у проектах, що пропонуються до ухвалення є низка положень, які є не актуальними та потребують доопрацювання. Вважаємо, що при цьому у розроблених та затверджених стратегічних загальнодержавних, галузевих та регіональних документах не повною мірою відображені цілі та завдання сталого розвитку.

Так, у проекті Закону України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року» пропонується закріпити на законодавчому рівні 7 стратегічних цілей, зокрема сприяння інклюзивному збалансованому низьковуглецевому економічному зростанню та життєстійкій інфраструктурі.

В рамках цієї цілі визначені оперативні завдання: ріст ВВП до рівня 7%, збільшення обсягів фінансування науки за рахунок усіх джерел до 3% ВВП та забезпечення бюджетного фінансування наукової та науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7% ВВП.

Окрім того, серед таких завдань зміна структури експорту в бік зростання продукції та послуг з високою часткою доданої вартості, зокрема до 2030 року підвищення в структурі експорту частки продукції високотехнологічних секторів економіки до 15%. Пропонується також визначити серед економічних завдань підвищення зайнятості населення до 70% у 2030 році за рахунок створення нових робочих місць та припинити практику використання дитячої праці в усіх її формах.

До 2030 року збільшити площу земель сільськогосподарського призначення, зайнятих під органічним виробництвом, до 3 млн га та забезпечити щорічний приріст, починаючи з 2020 року, обсягів виробництва та реалізації органічної продукції щонайменше на 5%. Проект стратегії пропонує визначити стратегічною ціллю подолання бідності та скорочення нерівності, зокрема гендерної.

Досягти цього пропонується через ліквідацію крайньої бідності (в Україні визначається як добове споживання на суму менш ніж 5,05 долара США за паритетом купівельної спроможності) до 2025 року. Окрім того, через скорочення до 2030 року вдвічі (до 36%) частки домогосподарств, які за оцінкою матеріального добробуту належать до бідних за критеріями ООН.

Пропонується також забезпечити поступове наближення мінімального рівня заробітної плати та мінімальної пенсії не нижче фактичного прожиткового мінімуму до 2030 року [16].

При цьому слід зазначити, що проектом закону запропоновано процеси пов'язані із забезпеченням сталого розвитку в країні здійснити без фінансових видатків, зокрема без залучення додаткових коштів з державного бюджету. Це при цьому, що стратегія сталого розвитку, що втілюється на національному рівні, потребує застосування стратегій мобілізації ресурсів та фінансування.

За таких умов, за відсутності збалансованості законодавчих процесів, що пропонуються державою для досягнення поставлених цілей, – цілей, які забезпечують за своєю сутністю та призначенням добробут громадянського суспільства із видатками державного бюджету є ніщо іншим як задекларованою «п'ятирічкою», яка у своєму результаті залишиться не виконаною.

В підсумку у доповіді представлені результати адаптації 17 глобальних Цілей сталого розвитку з урахуванням національної специфіки, зокрема: подолання бідності; подолання голоду, розвиток сільського господарства; міцне здоров'я і благополуччя; якісна освіта; гендерна рівність; чиста вода та належні санітарні умови; доступна та чиста енергія; гідна праця та економічне зростання; промисловість, інновації та інфраструктура; скорочення нерівності.

Також у глобальних Цілях сталого розвитку містяться складові, що за своїм змістом та наповненням є цілями, які виключають одна одну, зокрема це подолання бідності та подолання голоду, скорочення нерівності та тендерна рівність, благополуччя та якісна освіта.

Система фінансування охорони здоров'я повинна забезпечуватися за рахунок державних коштів та за страховим принципом – на державному рівні та на регіональному з врахуванням принципу децентралізації на місцях. Для подальшого розвитку медичної

галузі необхідним є розроблення та впровадження такої системи фінансування галузі охорони здоров'я, яка б врахувала як можливості громадян, так і їхні потреби. З цією метою доцільним є поєднання різних джерел фінансування, що у значній мірі дозволить покращити як фінансування медицини, так і якість послуг, що надаватимуться. Раціональний розподіл фінансового навантаження між різними категоріями громадян, роботодавцями та державою забезпечить збільшення надходжень коштів та покращення якості медичних послуг [1].

Закон України «Про інновації у сфері надання послуг населенню», метою якого мали б стати врегулювання та удосконалення надання усіх без винятку послуг, що потребує громадянин. При цьому важливим пріоритетним напрямком є надання інноваційних, за своїм наповненням якісних послуг.

Постанова кабінету Міністрів України «Про першочергові заходи з подолання корупції у системі освіти України» має стати ніщо іншим як одним із першочергових та невідкладних стратегічних цілей для досягнення сталого розвитку у всіх сферах суспільного життя. Запорукою успіху у досягненні сталого розвитку є мінімізація корупції та її проявів. Саме утворення будь-яких обставин за наявності корупційних ризиків при процесах досягнення цілей сталого розвитку є неможливим та проблематичним.

Вважаємо доцільним прийняття постанови кабінетом Міністрів України щодо затвердження Концепції сталого економічного розвитку України в умовах глобалізації, у завданнях якої передбачити чіткі напрями для відповідальних міністерств, виходячи із результатів, що ставляться для досягнення економічного розвитку та добробуту населення. Прийняття постанови кабінету Міністрів України, на наш погляд, а не закону є більш «гнучким» з точки зору як законодавчого прийняття такого нормативно-правового акту, а також забезпечення можливостей для ефективного реагування на зміни цілей та визначення пріоритетних завдань для досягнення визначених результатів.

До прикладу, програма, яка стосується виконання міжнародних зобов'язань щодо забезпечення функціонування процесів сталого розвитку, що визначені стратегічними документами ООН, з визначенням відповідального Міністерство закордонних справ України; Програми, яка стосується забезпечення ресурсної та енергетичної галузей і технологій, що здійснюють свій позитивний вплив на сталий розвиток, з визначенням відповідального Міністерство екології та природних ресурсів України; Програми, яка стосується інноваційних перетворень в Україні, з визначенням відповідального Міністерства економічного розвитку і торгівлі України; Програми, яка стосується наукового обґрунтування переходу України до сталого розвитку,

з визначенням відповідального Міністерства економічного розвитку та торгівлі України.

Висновки. За результатами авторського дослідження встановлено, що механізм регулювання функціонування забезпечення державної фінансової політики сталого розвитку є результатом діяльності органів державної влади щодо його встановлення та розвитку, за умов залучення недержавних (неурядових) інституцій, з використанням зарубіжного досвіду.

Поряд з цим, констатуємо, що рівень економічного розвитку та добробуту населення не відповідає природному, науково-технічному, аграрно-промислового потенціалу України та кваліфікаційно-освітньому рівню населення, соціально-історичним і культурним традиціям народу України, є доцільним визначити цілі, що надали б у дзеркальний спосіб можливості усунення вказаного дисбалансу, зокрема створення умов за яких є доцільним зниження витрат на енергоносії для населення держави, надання дотацій та реальної допомоги частини суспільства, що задіяні у аграрному секторі, викорінення «традицій» отримання освітнього рівня у вищих навчальних закладах з використанням пливку та зловживанням владою посадовими (службовими) особами таких закладів тощо.

Зрештою є необхідним ухвалити цілу низку нормативно-правових актів виходячи із визначених та запропонованих глобальних Цілей сталого розвитку, зокрема доречними, на наш погляд, мали б стати Закон України «Про охорону здоров'я нації та благополуччя населення», завданнями та метою врегулювання положень якого є вжиття державницьких заходів щодо забезпечення здоров'я громадян за принципом «здоров'я – це благополуччя», обов'язок збереження здоров'я є не лише громадянина, але й державних інституцій.

До визначених Цілей сталого розвитку з урахуванням національної специфіки на наш погляд слід віднести (ймовірно доповнити шляхом виключення запропонованих) такі цілі як подолання монополій на енергоресурси та продаж сировини, що забезпечить вільні ринкові ціни та збільшить якість наданих та пропонованих послуг, з їх виробництва та реалізації; подолання безробіття та відтоку висококваліфікованих кадрів, що надасть можливість забезпечити зростання економіки держави та добробуту населення; подолання (мінімізація) корупції у всіх без винятку сферах суспільного життя, що торкається громадян України, через запровадження процесів удосконалення законодавства та практики його безумовного виконання усіма без винятку громадянами.

Перспективами подальших досліджень в даному напрямі є розробка стратегічних загальнодержавних (галузевих) Програм, що в повній мірі б відображали цілі та завдання державної фінансової політики сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05 берез. 2015 р. № 156-VIII. *Відом. Верховної Ради*. 2015. № 13. С. 90.
2. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів: постанова Верховної Ради України від 24 груд. 1999р. № 1359-XIV. *Офіційний вісник України*. 2000. № 1. Ст. 29.
3. Конституцію України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. К.: *Преса України*. 1997. 80 с.
4. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 08 верес. 2005 р. № 2850-IV. *Відом. Верховної Ради*. 2005. № 51. С. 548.
5. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23 трав. 2017 р. № 2059-VIII. *Відом. Верховної Ради*. 2017. № 29. С. 315.

6. Про охорону навколишнього середовища: Закон України від 25 черв 1991 р. № 1264-XII. *Відом. Верховної Ради*. 1991. № 41. С. 546.
7. Про тваринний світ: Закон України від 13 груд. 2001 р. № 2894-III. *Відом. Верховної Ради*. 2002. № 14. С. 97.
8. Про рослинний світ: Закон України від 09 квіт. 1999 р. № 591-XIV. *Відом. Верховної Ради*. 1999. № 22-23. С. 198.
9. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23 берез. 2000 р. № 1602-III. *Відом. Верховної Ради*. 2000. № 25. С. 195.
10. Про ліквідацію деяких консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, утворених Кабінетом Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 13 берез. 2013 р. № 180. *Офіційний вісник України*. 2013. № 23. С. 52.
11. Концепція державної регіональної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 25 трав. 2001 р. № 341/2001. *Офіційний вісник України*. 2001. № 22. С. 20.
12. Концепція сталого розвитку населених пунктів: постанова Кабінету Міністрів України від 24 груд 1999 р. № 1359-XIV. *Офіційний вісник України*. 2000. № 1. С. 29.
13. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вер. 2014 р. № 1678-VII. *Відом. Верховної Ради*. 2014. № 40. С. 2021.
14. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жов. 2007 р. № 880-р. *Офіційний вісник України*. 2007. № 79. С. 170.
15. Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку: наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 29 лип. 2002 р. № 224. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення 25.02.2020)
16. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року: проект Закону України від 07 серп. 2018р. № 9015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 25.03.2020)
17. Бойко С.Г. Диверсифікація джерел фінансування охорони здоров'я. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/diversifikaciya-dzherel-finansuvannya-okhoroni-zdorovya> (дата звернення 29.03.2020)